

RURALNA PODRUČJA - TRENUTNI TRENDovi I SOCIJALNE PROMENE

PROMENE NASTALE NAKON 1989 g.

Za razliku od Sovjetskog Saveza, poljska poljoprivreda je uglavnom bila privatne prirode tokom čitavog perioda komunizma. Farme u pojedinačnom vlasništvu predstavljale su 76% ukupne površine poljoprivrednog zemljišta krajem 1980.godine. Nacionalizovane farme - zadruge ili državne farme - bile su ređe i osnovane su uglavnom u zapadnoj Poljskoj, na bivšim njemačkim zemljišnim posedima („Oporavljene teritorije“). Situacija se promenila nakon 1989.godine, kao posledica političkih i ekonomskih promena. Nacionalizovane farme su prešle u vlasništvo pojedinačnih vlasnika ili privredno-pravnih preduzeća. U centralnoj i istočnoj Poljskoj, gdje je privatna poljoprivreda bila rasprostranjenija, promene su bile vrlo ograničene, a odnosile su se samo na prenos zemlje između privatnih farmi.¹

Poljska ekonomija se brzo razvijala tokom perioda promena nakon 1989. godine. Međutim, mnogi regioni nisu imali koristi od ove promjene; posebno su seoska područja pretrpjela stagnaciju i pad. Pristupanje EU 2004. godine rezultiralo je značajnim promjenama u poljoprivredi. Poljski poljoprivrednici imali su koristi od primjene inovacija i tehnologije, kao i od pristupa tržištima EU za izvoz svojih proizvoda. Od tad je Poljska neto izvoznik hrane sa viškom koji neprestano raste.

ČINJENICE I TRENDovi

Poljski poljoprivrednici na raspolaganju imaju u prosjeku dva do pet hektara zemlje. Prosječna veličina površine poljoprivrednog zemljišta po gazdinstvu u 2020. godini iznosi 11,04 ha. Prostorna distribucija malih i velikih farmi odražava postavku uspostavljenu u komunizmu - najveća poljoprivredna gazdinstva nalaze se u istim regionima u kojima je stvorena bivša državna farma, a zatim privatizovana nakon uvođenja kapitalizma.

Slika 1. Prosječna veličina farmi (u ha)

Vojvodstvo	Prosječna veličina površine poljoprivrednog zemljišta po gazdinstvu u 2020 (u hektarima)
Dolnośląskie	17,29
Kujawsko-pomorskie	16,58
Lubelskie	7,98
Lubuskie	22,29
Łódzkie	7,98
Małopolskie	4,16
Mazowieckie	8,77
Opolskie	19,16

¹ Bański Jerzy (2011) *Changes in agricultural land ownership in Poland in the period of the market economy*, Agric. Econ. – Czech, 57(2)

Podkarpackie	4,94
Podlaskie	12,55
Pomorskie	19,62
Śląskie	8,14
Świętokrzyskie	5,88
Warmińsko-mazurskie	23,25
Wielkopolskie	14,09
Zachodniopomorskie	31,75

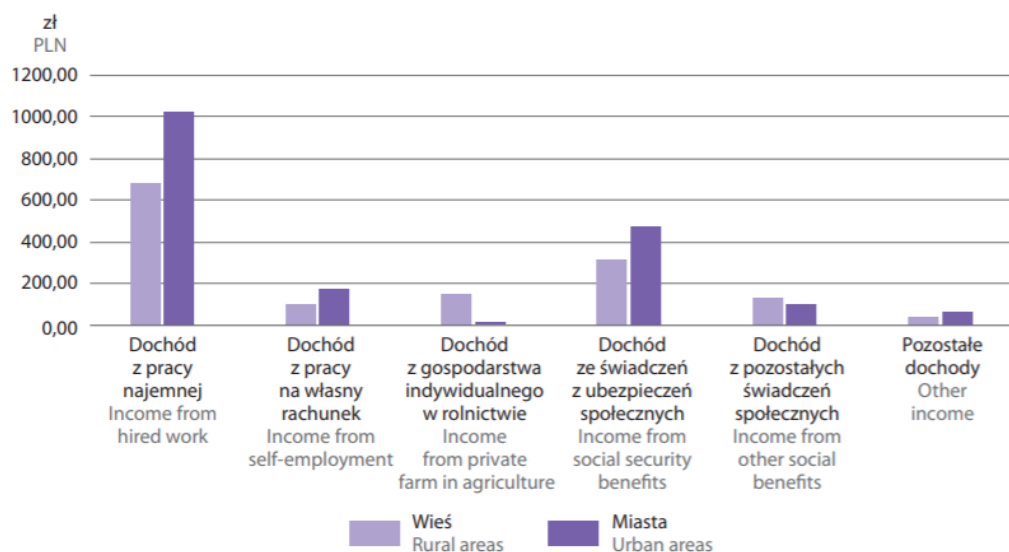
Izvor: Agencija za restrukturisanje i modernizaciju poljoprivrede

Poljoprivreda je glavni izvor prihoda za skoro 10% seoskog stanovništva. Međutim, nepoljoprivredne aktivnosti dobijaju na značaju - mnogi stanovnici poljskih ruralnih područja posao pronalaze tako što ih neko unajmi i samozapošljavanju. Proces deagrarizacije u Poljskoj ubrzao se poslednjih decenija: sve manje ljudi pronalazi posao u poljoprivredi, a sama poljoprivreda je izvor sredstava za život sve manje porodica (domaćinstava). Istovremeno, socijalna davanja i dalje igraju značajnu ulogu u strukturi budžeta domaćinstava.

Slika 2. Prihod po stanovniku u 2018. Godini

Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według źródła utrzymania^a i miejsca zamieszkania w 2018 r.

Available income per capita in household by source of maintenance^a and place of residence in 2018

^a Wyłączonego lub głównego.
a Exclusive or main.

Izvor: Statistika Poljska (2018)

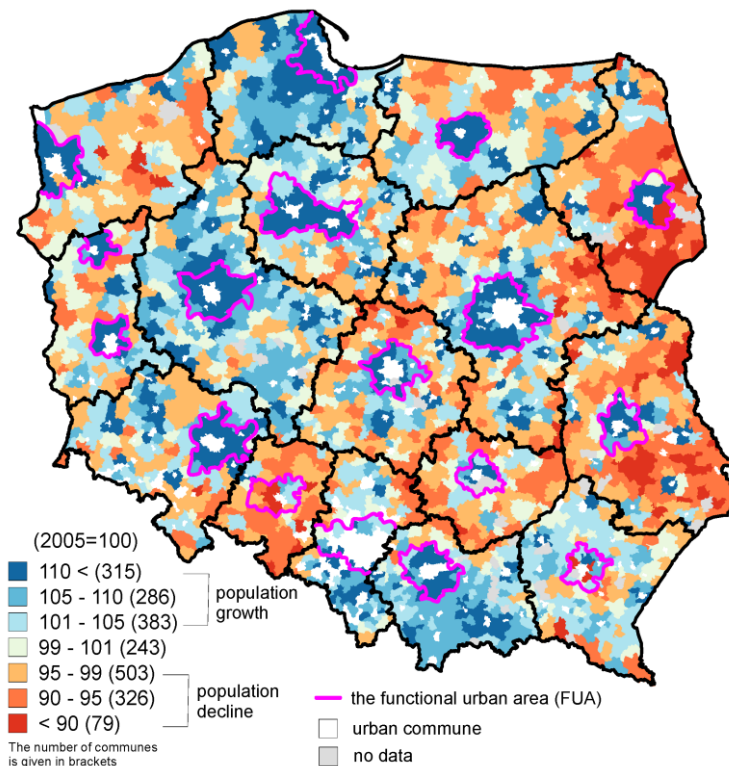
Još jedan trenutni trend je proces ponovne ruralnosti - sve više ljudi se seli iz urbanih područja na selo. Suprotno globalnom trendu urbanizacije, poljska ruralna područja se smatraju atraktivnim mjestima za život. Dok je 1998. godine među svim anketiranim Poljacima 30% ispitanika ukazalo na volju za životom na selu (ako je postojao izbor), 2006. je to već bilo 42%, a 2015. nešto manje, tj. 40%. Takođe raste interesovanje za selo njegovih sadašnjih stanovnika. Među ljudima koji žive i dolaze sa sela, želju da nastave da žive 1998. godine izjavilo je 61% ispitanika, 2006. 71%, a 2015. 76%.

Selo je obično povezano sa sporijim tempom života, harmonijom i stabilizacijom (50%), kao i sa prirodom (41%), tišinom (23%) i privatnošću (18%). Stoga trend ponovne ruralnosti nije nužno povezan sa interesovanjem za poljoprivredu - veliki broj novih stanovnika ruralnih područja neće se zaposliti u poljoprivredi.

Materijalne promjene kao što je sve veća lakoća rada od kuće olakšale su ovu promjenu. Ključni razvojni jazovi između ruralnih i urbanih područja se smanjuju; ovo uključuje i „teške“ faktore poput infrastrukture, kućnih aparata ili prihoda, kao i one koji se odnose na ljudski kapital. Obrazovni jaz i razmjere digitalne podjele se takođe sužavaju.

Ipak, ovaj trend nije ravnomjerno prostorno raspoređen. Najveći priliv stanovništva može se primjetiti u Mazowieckie, Wielkopolskie i Małopolskie vojvodstva, dok su Lubelskie i Podkarpackie vojvodstva imala negativnu neto migraciju u 2018. godini.

Slika 3. Promena ruralnog stanovništva u periodu 2005–2018

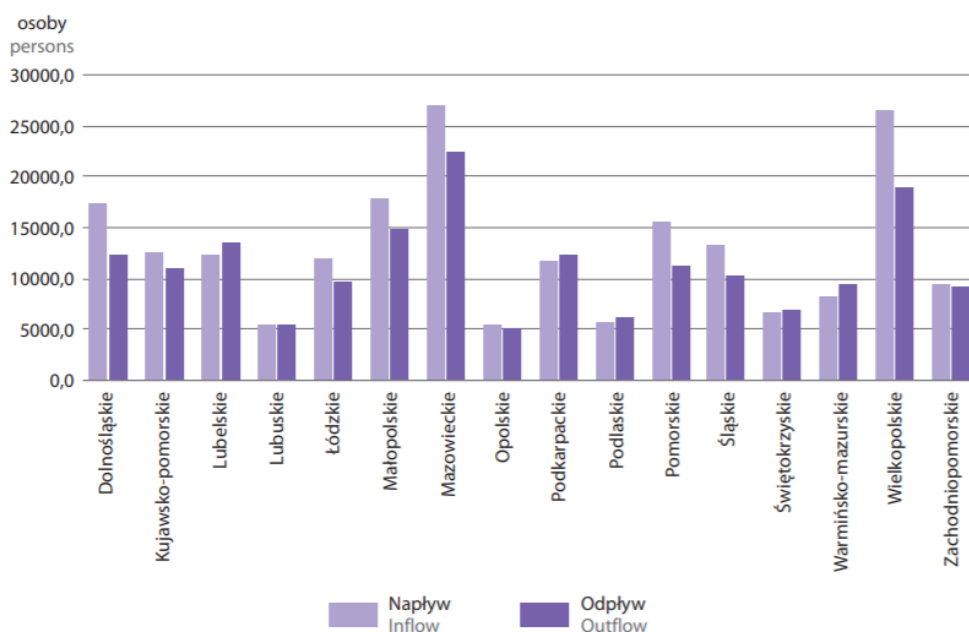

Izvor: Komorowski Łukasz, Stanny Monika (2020) *Smart Villages: Where Can They Happen?* Land, 9

Slika 4. Priliv i odliv stanovništva u ruralnim područjima (2018)

Napływ^a i odliv^b ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2018 r.

Inflow^a and outflow^b of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2018

a Zameldowania na pobyt stały. b Wymeldowania z pobytu stałego.
a Registrations for permanent residence. b Deregistrations from permanent residence.

Izvor: Statistika Poljska (2018)

DRUŠTVO

Poređenje podataka iz 2015. i 2017. godine pokazuje zanimljivu promjenu: blagi pad aktivnosti NVO-a u velikim gradovima i radničkim zajednicama (kao ukupan broj svih aktivnosti) i izrazit porast aktivnosti u zajednici poljoprivrednika i blago manju aktivnost - u seoskim zajednicama. Trenutno postoji oko 25 hiljada NVO i fondacija koje rade u ruralnim oblastima u Poljskoj.

Slika 5. Nefitni subjekti u ruralnim područjima

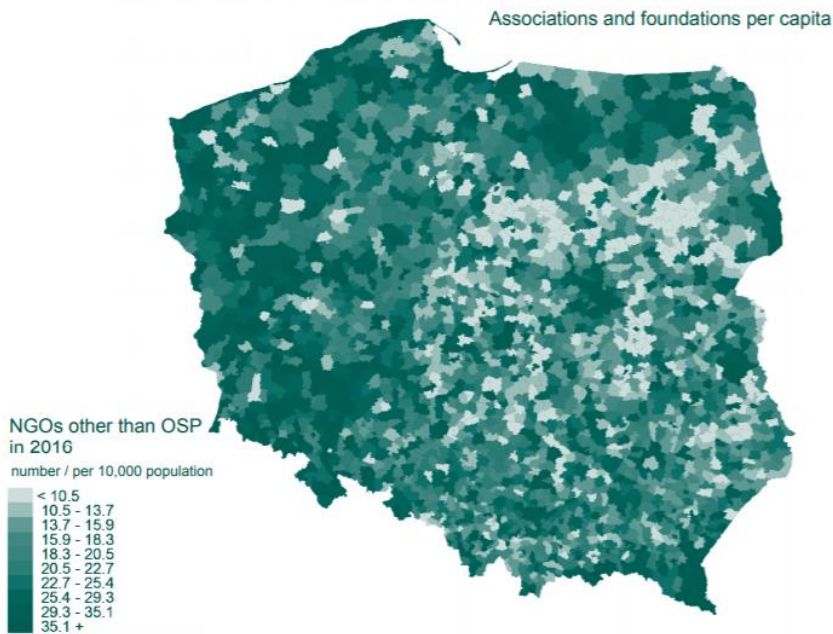
Type of organisation	Number (in thousand)		
	rural areas – GUS	rural and rural-urban municipalities	municipalities < 150 persons/ km ²
Foundations	3.0	4.4	3.0
Associations	45.6	61.0	48.8
of which: OSP	15.2	15.9	14.3
of which: sports clubs and associations	10.4	15.1	11.5
of which: physical culture associations	1.3	1.9	1.3
of which: Gardeners Associations*	0.7	1.7	1.2
of which: ordinary associations	3.0	3.7	3.0
Social organisations not listed separately *	1.1	1.8	1.5
Hunting Clubs		1.5–2	
Farmers' Associations		1–1.2	
Other farmers' organisations		0.7	
Parish communities	31.0	41.9	nn
Rural Homemakers' Associations		7–10	

* including local branches.

Izvor: 1 Statistika Poljske/ REGON / KRS

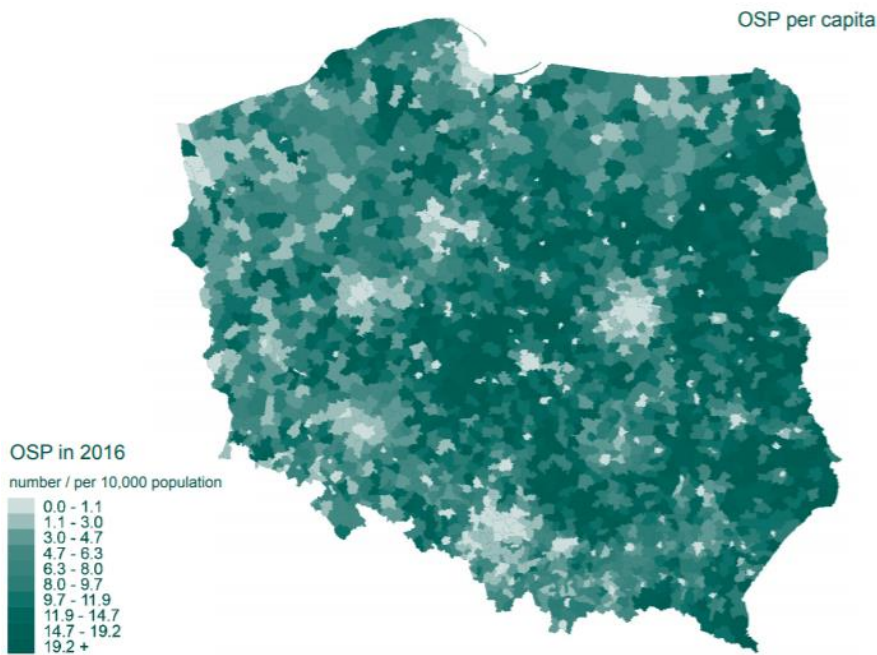
Pored sve većeg prisustva nevladinih organizacija, dvije institucije su ključne za razvoj civilnog društva u ruralnim oblastima. Jedna je dobrovoljna vatrogasna služba, druga - seoska ženska udruženja. Obe su decenijama prisutni na selu, obe sprovode višestruke kulturne, obrazovne i građanske aktivnosti i uživaju institucionalnu podršku poljske vlade.

Slika 6. Prostorna rasprostranjenost NVO-a (2016)

Izvor: *Fondacija za Razvoj Poljske Poljoprivrede (2018)*

Slika 6. Prostorna rasprostranjenost volonterskih vatrogasnih jedinica

Izvor: *Fondacija za Razvoj Poljske Poljoprivrede (2018)*

-ŽENE

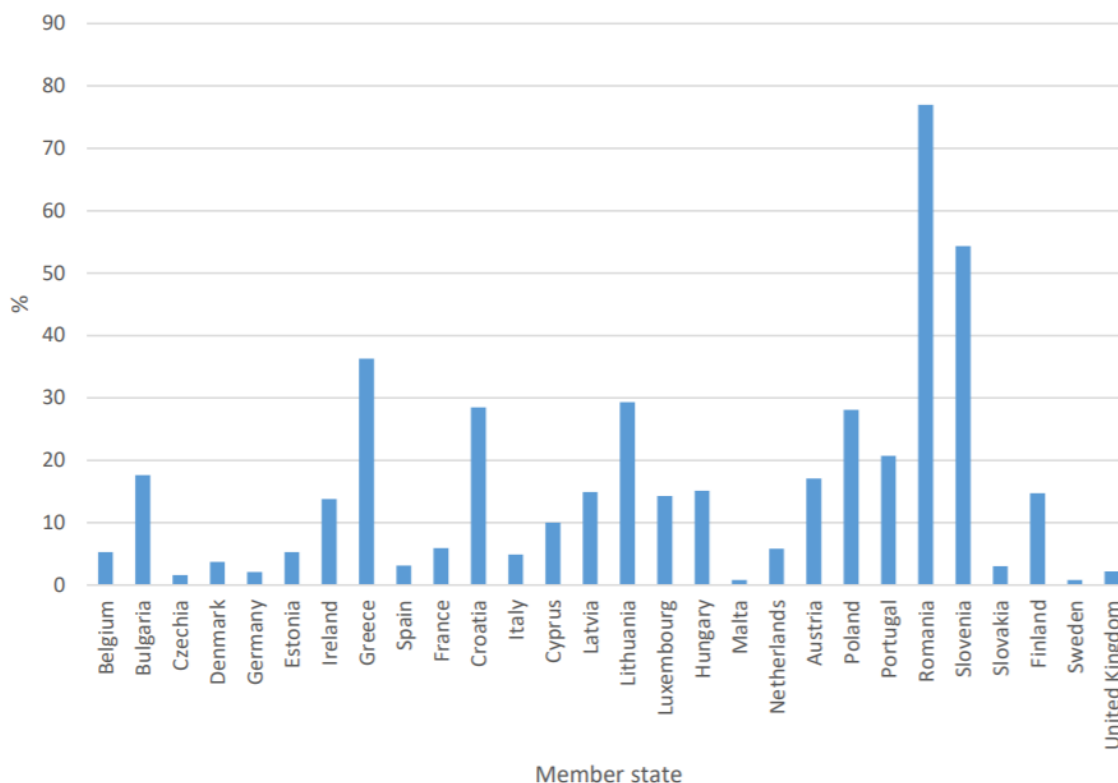
U ruralnim područjima žene čine 50,2% cjelokupne populacije. Ruralna područja u Poljskoj karakteriše niži odnos feminizacije nego u slučaju urbanih područja - sto jedna žena na sto muškaraca. (111,2 u urbanim sredinama).

Žene u ruralnim oblastima su u velikoj mjeri uključene u poljoprivredne poslove. Svakim petim poljskim poljoprivrednim gazdinstvom upravlja žena. 56,5% žena koje žive na selu profesionalno su aktivne. Tada žene često traže posao izvan poljoprivrede ili pokušavaju da osnuju sopstvene kompanije. Primjeri preduzetništva koje žene sprovode su višestruki: ručni rad, zanatstvo, agroturizam, prerada i prodaja poljoprivrednih proizvoda.

Socijalno i građansko učešće žena je veoma raznoliko. Udruženja seoskih žena ostaju glavna ženska organizacija u ruralnim oblastima. Međutim, sve više žena učestvuje u aktivnostima drugih udruženja ili fondacija koje rade na selu. Isto tako, učešće žena u lokalnoj poljoprivrednoj vladi neprestano raste u posljednjih 30 godina. Procenat žena među odbornicima seoskih opština povećao se sa 9,2% u 1990. na 25,4% u 2010. Trenutno je oko 30% seoskih administratora žena. Žene u ruralnim područjima obavljaju različite uloge, što im daje posebne predispozicije da značajno doprinesu napretku i inovacijama.

Slika 8. Učešće žena radnika u neformalnom zaposlenju, poljoprivreda

Figure 6: Participation of women workers in informal employment, agriculture

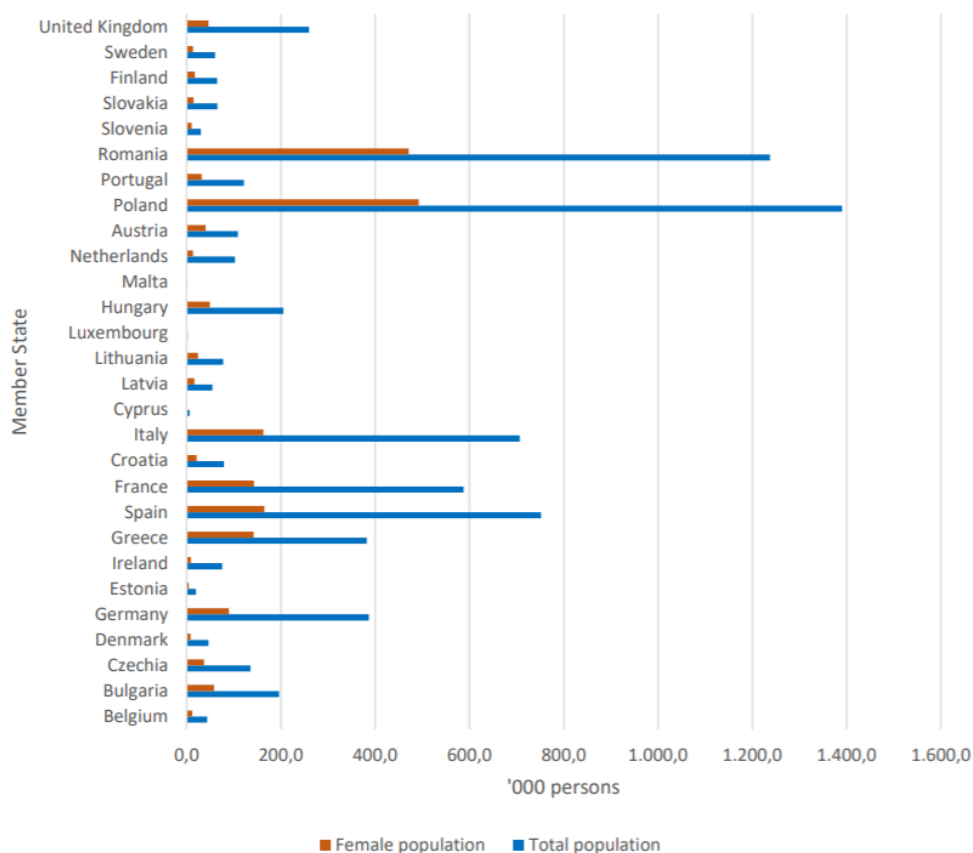

Izvor: Evropski Parlament (2019)

Slika 9. Puno radno vrijeme za ukupnu i žensku populaciju u poljoprivredi

Figure 9 : Full-time work time for total and female population in agriculture, forestry and fishing, age class 15-64, 2017

Izvor: Evropski Parlament (2019)

DIGITALIZACIJA

U 2018. godini 84,2% poljskih domaćinstava uživalo je pristup internetu. Razlika u digitalizaciji između ruralnih i urbanih područja kontinuirano se smanjuje i trenutno iznosi 3,3 procentna poena, dok je 2005. dostupnost interneta u gradovima bila dvostruko veća nego u ruralnim dijelovima - 36% u poređenju sa 19%. Međutim, situacija se i dalje razlikuje među regionima. Najbolje razvijena internet infrastruktura, izuzev najvećih gradova i područja u okolini, može se naći u zapadnoj Poljskoj, dok je u jugoistočnoj i centralnoj Poljskoj internet dostupan u manjoj mjeri.

U periodu 2014-20. godine sproveden je Operativni program Digitalna Poljska 2014-2020. Cilj mu je bio ojačati digitalne temelje za nacionalni razvoj, takođe kroz razvoj internet infrastrukture u ruralnim područjima. Do februara 2020. godine, u okviru ovog programa, potpisani su ugovori za zadatke od oko 3 milijarde EUR. Plan implementacije programa pretpostavlja da će oko 37% ukupne alokacije direktno pokriti ruralna područja.²

² Komorowski Łukasz, Stanny Monika (2020) *Smart Villages: Where Can They Happen?* Land, 9

Slika 10: Kompjuteri, tableti i laptopi u domaćinstvima

Socio-professional group	Do you have in your household a/an? (in %)				
	desktop computer	mobile phone	portable computer, laptop, notebook	tablet	cable or satellite tv on subscription
Total	37.0	95.0	68.0	37.0	67.0
Residents of cities > 500,000	44.0	99.0	70.0	39.0	73.0
Rural residents	36.0	93.0	64.0	38.0	57.0
Farmers	42.0	95.0	72.0	38.0	53.0
Workers	39.0	100.0	76.0	40.0	74.0

Izvor: CBOS (2017)

Slika 11. Redovni korisnici interneta prema situaciji zaposlenosti

Osoby regularnie korzystające z Internetu według aktywności zawodowej

Regular Internet users by employment situation

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018	2019
	w % ogółu osób danej grupy in % of total individuals in a group				
Emeryci i inni bierni zawodowo Retired or other not in the labour force	32,2	36,9	40,6	43,1	48,3
Bezrobotni Unemployed	57,3	64,1	63,9	65,7	72,0
Pracujący Persons employed	78,3	81,3	83,7	84,9	89,8
Rolnicy Farmers	45,6	49,6	50,8	57,8	60,0
Pracujący na własny rachunek Self-employed	86,4	86,5	91,0	92,6	95,5
Pracownicy najemni Employees	80,6	84,2	86,8	88,7	92,0
Uczniowie i studenci Students	99,0	98,6	99,9	99,6	99,6

Izvor: Statistika Poljska (2019)

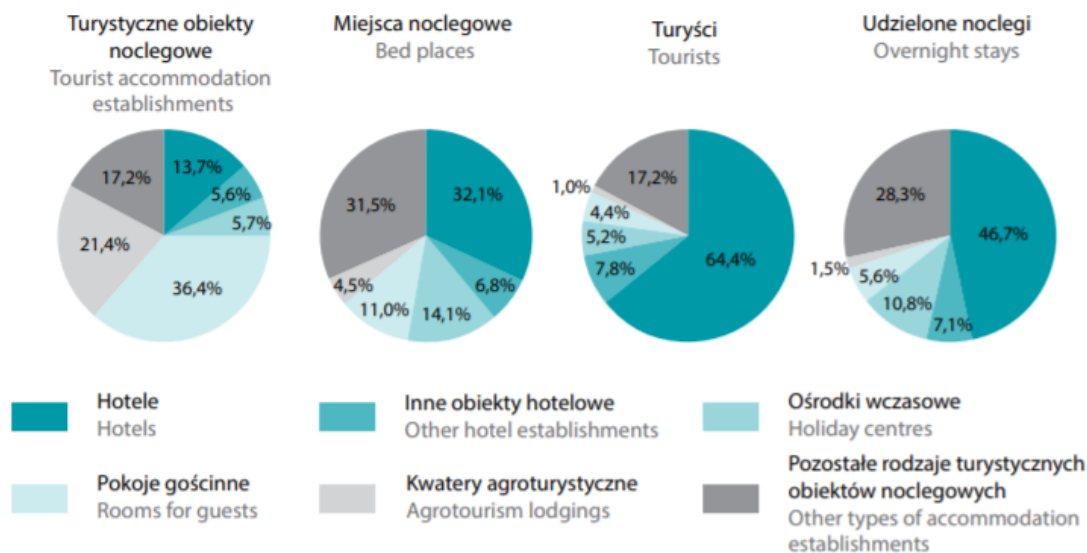

RURALNI TURIZAM

Slika 12. Turističke smještajne jedinice prema tipu i njihovoj popunjenosti u 2019. godini

Turystyczne obiekty noclegowe według rodzajów i ich wykorzystanie w 2019 r.

Tourist accommodation establishments by type and their occupancy in 2019

Izvor: Statistika Poljska (2020)

Ruralna područja čine 93% poljske teritorije. 30% ili obradivo zemljište u Poljskoj pokazuje visoke ekološke kvalitete. Poljska ruralna područja su atraktivno mjesto za život, rad i odmor. Raznoliki lokalni pejzaž: planine, jezera, more ili šume, dodaje veliki potencijal daljeg razvoja ruralnog turizma u Poljskoj.

Agroturističke operacije u Poljskoj trenutno sprovodi više od 8000 poljoprivrednih gazdinstava i nude 84,5 hiljada smještajnih mjesta. Agroturizam je najprisutniji u šest poljskih regija: Podkarpackie, Małopolskie, Pomorskie, Zachodniopomorskie, Warmińsko-Mazurskie i Podlaskie. Gotovo 40% operativnih agroturističkih farmi u Poljskoj nalazi se u sljedećim provincijama: Małopolskie, Podkarpackie and Warmińsko-mazurskie. Najmanji broj agroturističkih stanova je u provinciji Łódzkie, Opolskie i Lubuskie. Međutim, takvi objekti mogu se naći širom zemlje. Karakteriše ih raznolikost turističke ponude, prilagođena potražnji posjetilaca, ali istovremeno nadograđujući se na lokalne tradicije, jedinstvene regionalne proizvode i prirodni pejzaž. Područja sa velikim potencijalom za budući razvoj turizma su: planinski regioni (Karpati, planine Świętokrzyskie, Sudetes), priobalni krajevi i velika jezera (jezero Suwałki, Warmia-Masuria).

Agroturizam stvara nove mogućnosti za poljoprivrednike koji rade u ruralnim područjima sa nepovoljnijim zemljišnim i klimatskim uslovima. Postoji još nekoliko važnih faktora koji utiču na razvoj seoskog turizma u Poljskoj: aktivnost društva i lokalne vlasti; prirodna i kulturna dobra; razvoj turističkih objekata; i infrastrukturni uslovi.

Seoski turizam je takođe koristan za stanovnike ruralnih područja i nesumnjivo je u skladu sa principima održivog multifunkcionalnog razvoja. To dovodi do primjene inovativnih proizvoda u razvoju turističkih usluga. Stvara nove mogućnosti u pogledu korišćenja zemljišta i takođe nove mogućnosti za posao. Doprinosi razvoju preduzetništva, konkurentnosti, kao i ekonomskoj stimulaciji ruralnih područja. Omogućava upotrebu proizvodnih resursa na selu i predstavlja dodatni izvor prihoda kako za poljoprivrednike, tako i za lokalnu zajednicu -

omogućava stimulisanje aktiviranja zajednica i saradnje, koristeći vrijednosti povezane sa specifičnim socijalnim, kulturnim i ekološkim karakterom sela.

BIBLIOGRAFIJA:

“Agriculture, Water, and Poland” [online]

<https://www.agroberichtenbuitenland.nl/actueel/nieuws/2019/07/29/agriculture-water-and-poland> [pristupljeno: 14.12.2020]

„Niemał 1/3 gospodarstw rolnych zarządzana przez kobiety” [online] https://www.tygodnik-rolniczy.pl/articles/aktualnosci_/niemal-13-gospodarstw-rolnych-zarządzana-przez-kobiety/ [pristupljeno: 14.12.2020]

Bogusz Małgorzata, Janigová Emília, Kowalska Magdalena, Nowak Czesław, Sin Alexandru (2020) *Innovations In Rural Tourism In Poland And Romania*. Economics of Agriculture, 2

Foundation for the Development of Polish Agriculture (2018). *Rural Poland 2018. The report on the state of rural areas*. Scholar Publishing House

Franić Ramona, Kovačiček Tihana (2019) *The professional status of rural women in the EU*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs

Institute of Agricultural and Food Economics (2015) *Agriculture and Food Economy in Poland*

Kawczyńska-Butryn Zofia (2019) *Kobiety – Mieszkanki wsi – Aktywność i zmiana*, Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica, 68

Komorowski Łukasz, Stanny Monika (2020) *Smart Villages: Where Can They Happen?* Land, 9

Sadowski Arkadiusz, Wojcieszak Monika Małgorzata (2019) *Geographic differentiation of agritourism activities in Poland vs. cultural and natural attractiveness of destinations at district level*. PLOS ONE, 14(9)

Sadura Przemysław „Poland’s Futures: A View from the Countryside” [online] <https://www.greeneuropeanjournal.eu/polands-futures-a-view-from-the-countryside/> [pristupljeno: 14.12.2020]

Serrano Clara “Celebrating women in agriculture” [online] <https://www.politico.eu/sponsored-content/celebrating-women-in-agriculture/> [accessed: 14.12.2020]

Statistics Poland (2018) *Water supply system and sewage management in Poland in 2017*

Statistics Poland (2019) *Information society in Poland. Results of statistical surveys in the years 2015–2019*

Strzałkowski Michał „Young Polish farmer: The reasons to move to the countryside” [online] <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/young-polish-farmer-the-reasons-to-move-to-the-countryside/> [pristupljeno: 14.12.2020].

Wojcieszak-Zbierska Monika, Jęczmyk Anna, Zawadka Jan, Uglis Jarosław (2020) *Agritourism in the Era of the Coronavirus (COVID-19): A Rapid Assessment from Poland*, Agriculture, 10